

**Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровський педагогічний коледж»
Дніпропетровської обласної ради»**

**Навчально-методична картка заняття №
Назва та № спеціальності 012«Дошкільна освіта»**

Предмет: Українська мова

Тема Пунктограми при прямій мові та діалозі.

Тип заняття: ПЗ

Мета заняття повторити основні пунктограми при прямій мові й діалозі; закріпити теоретичні знання й практичні навички з теми; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати повагу до літературної мови й культурних надбань рідного народу.

Роздатковий матеріал: конспект, інструкції до практичного заняття

ТЗН комп'ютерне забезпечення

Література:

Основна

- 1.Ладоня В.О. Українська мова. Підручник для підготовки молодших спеціалістів вищих навчальних закладів. – К.: Вища школа, 2001.
2. Ющук. І.П. Українська мова. Практикум з правопису української мови. – К.: Освіта, 2007
3. Зубков М. Українська мова. Універсальний довідник. – Харків: ВД «ШКОЛА» 2009.
4. Новий довідник: Українська мова. Українська література. –К.: ТОВ «КАЗКА», 2008.

Додаткова: Залікові знання з української мови. 10-11 кл. –К.»Шкільний світ» 2006

1. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови ВД «Освіта» 2012

Інструкція до практичного заняття

Тема Пунктограми при прямій мові та діалозі.

Мета повторити основні пунктограми при прямій мові й діалозі; закріпити теоретичні знання й практичні навички з теми; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати повагу до літературної мови й культурних надбань рідного народу

Обладнання інструкції до практичного заняття

Хід роботи

I. Підготовча частина.

1. Організаційний момент. Мотивація навчальної діяльності.

II. Основна частина.

2.1. Ознайомлення з темою, метою і завданнями заняття;

2.2. Актуалізація опорних знань;

- Бесіда:

Що таке пряма мова?

Що таке діалог?

Які основні правила пунктуації використовуються при прямій мові?

Які основні правила пунктуації використовуються при діалозі?

2.3. Письмова робота:

Вправа № 1 Перепишіть, розставляючи потрібні розділові знаки при прямій мові.

Життя в неволі нічого не варте відказав Максим краще смерть! (І. Франко). 2. Пам'ятаю, казала мені мати Цей світ як маків цвіт Зранку цвіте до вечора опаде! (О. Довженко). 3. Роби добро казала мати і чисту совість не віддай за шмати! (Д. Пав- личко). 4. Я подумав тоді Тіні коротшають так само непомітно як і людське життя (Г. Тютюнник). 5. Ніщо так не красить людину, як натхнення подумала Ярослава (О. Гончар). 6. Все, все ми віддаємо тобі Батьківщино промовив він раптом якимсь дивним голосом ні до кого. Все! Навіть серця (О. Гончар).

Вправа № 2 Запишіть речення, поясніть розділові знаки. Чи можливі пунктуаційні варіанти?

I. 1. Вислів Сенеки «Чого не хочемо робити, того, врешті, й не можемо» є психологічно точним і в оберненій перефразі: «Що робимо постійно, того врешті, й не можемо не робити». Навіть не конче хотіти, досить просто робити — і втягуємось у роботу чи радше вона втягує нас у себе, годі вихопитися. «То що там на верстаті?» Або:

«Що перекладаєш?» — «Та вже, — кажу, — не перекладаю». — «Нічого, — всміхається співбесідник, — перекладатимеш. Нікуди від того не втечеш...» А ще голос Юрія Федоровича: «Что делаєш? Превращаєш?»

Вправа № 3 У парах розіграйте мовленнєві ситуації, використовуючи мовленнєві етикетні форми. У ваших діалогах матиме місце така мовна етикетна одиниця, як звертання. Запишіть діалог у зошит і приготуйтеся до виразного читання.

Вправа №4 Перепишіть діалог, розставте розділові знаки. Прочитайте виразно.

Кажуть, ви вже одержали призначення? звернувся до Інни археолог після мовчанки. Так, незабаром з училищем розпрощаюсь. Берете курс на Кураївку. Кличе вас берег любові... Звідки ви це знаєте? здивовано запитала дівчина. Багато що про вас знаю. Цікавлюсь. Це лише ви не хотіли помічати моїх зацікавлень зітхнув він. Аж дивно чути. Нічого дивного. Люди шукають скарби. Та не завжди шукають їх там, де вони лежать. А вони, може, під тобою. Отут, де стоїш, під нашаруванням пилу та сміття. Знов якимось загадково. Ви бажаєте ясності чіткості різкості? Не знаю, як треба говорити в таких випадках, Інно... Колись для цього була вичерпна формула: ось вам моя рука і серце! Розумієте? Прийміть, не відкидайте їх, Інно, і він простягнув їй руку. Ви жартуете? сказала дівчина, хоч бачила, що він не жартує. Рука і серце повторив він зміненим стверділим до різкості голосом. Не годиться такими речами жартувати... Які жарти! (О. Гончар).

III Підсумок заняття

- Тести підручник ЗНО О.Білецька ст.518-519

IV Алгоритм подальших дій

- Домашнє завдання повторити відомості з теми пунктограми при непрямій мові, перебудова прямої мови у непряму і навпаки

Тема Пунктограми при прямій мові та діалозі.

Мета повторити основні пунктограми при прямій мові й діалозі; закріпити теоретичні знання й практичні навички з теми; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати повагу до літературної мови й культурних надбань рідного народу

Хід роботи

I. Підготовча частина.

1. Організаційний момент. Мотивація навчальної діяльності.

II. Основна частина.

2.1. Ознайомлення з темою, метою і завданнями заняття;

2.2. Актуалізація опорних знань;

- Бесіда:

Що таке пряма мова?

Що таке діалог?

Які основні правила пунктуації використовуються при прямій мові?

Які основні правила пунктуації використовуються при діалозі?

- **Пряма мова (ПМ)** – це точно відтворений чужий вислів із збереженням його лексичних, синтаксичних та інтонаційних особливостей. Вона, як правило, супроводжується словами автора, в яких стає відомо, кому належить ПМ, за яких обставин і в якій спосіб вона була висловлена тощо. Слова автора при ПМ є синт. центром, що організує констр. з чужим мовленням. Вони є засобом введення в розповідь чужого мовлення. ПМ разом зі словами автора – особливий тип синт. будови, близький до БСР з різнотипними частинами, але ПМ і слова автора не становлять разом одного речення, а виступають завжди як окремі речення. Зв'язки ПМ зі словами автора на письмі регламентуються спеціальними пунктуаційними правилами, а в усному мовленні – інтонацією.

Діалог - дискусія, полілог, спілкування, суперечка, говоріння, обговорення, балаканина, перемова, порозуміння...

Речення з прямою мовою, у яких виділяються слова автора та власне пряма мова, утворюють особливий тип синтаксичної конструкції, близький до складного безсполучникового речення із взаємозалежними складовими частинами.

Розділові знаки при прямій мові: 1. Якщо слова автора вживаються перед прямою мовою, то після них ставиться двокрапка, потім пряма мова береться в лапки, перше її слово пишеться з великої букви, а в кінці ставиться відповідний розділовий знак: Довго й лицар слухав пісню, Далі мовив на відході: «Що за дивна сила слова! Ворожбит якийсь, та й годі!» (Леся Українка). Цікаво, хто з поетів написав: «Мій вересню, мій князю, мій владико, я твій одвічний і слухняний кметь, схилившись низько перед грізним ликом, чекаю на життя а чи на смерть...» (Є. Гуцало).

Увага! Знак питання, знак оклику, три крапки ставляться перед закритими лапками в кінці прямої мови, а крапка та кома виносяться за лапки: « Який же ти мудрий!» — усміхнувся батько. Послухаю, пожурюся, у старих питаю: «Чого, батьки, сумуєте?» (Т. Шевченко). «Поезія, — каже Павло Матвійович [Усенко], — нерідко задає тон

літературі...» (Ю. Смолич). У математичному кабінеті напис на стіні: «Математика — це політ». «Земля найкраще пахне восени», — говорить сам до себе Тимофій (М. Стельмах).

Якщо слова автора вживаються після прямої мови, то відкриваються лапки, пряма мова пишеться з великої букви, у кінці прямої мови ставиться знак питання, знак оклику, три крапки, закриваються лапки; якщо в кінці цього речення як самостійного мусить бути крапка, то ставиться кома після лапок, далі в усіх випадках іде тире, слова автора пишуться з малої букви, якщо це не власна назва: «За вас вмираю...» — написав солдат, В якого серце повкраїнськи билось (М. Федунець). «Хто се такий?» — запитав я свого провідника (І. Франко). «Будьте щасливі, дорогі мої!» — радісно промовила мати. «Здрастуй, тихе місто, світлий Новгород», — так душевно мовив Опанас (А. Малишко). «Так, бачу, ти усім тут добре надоїв», — Кіт Вовкові сказав (Л. Глібов).

Якщо слова автора вживаються в середині прямої мови, то відкриваються лапки, перше слово прямої мови пишеться з великої букви, якщо слова автора розривають пряму мову на межі окремих речень, то після першої частини прямої мови ставиться відповідний розділовий знак — знак питання, знак оклику, три крапки, кома замість крапки, потім ставиться тире (лапки після першої частини прямої мови не закриваються!), далі слова автора пишуться з малої букви (якщо це не власна назва), після них ставиться крапка, потім тире, друга частина прямої мови пишеться з великої літери, у кінці ставиться знак питання, знак оклику, три крапки (або їх поєднання) і закриваються лапки (крапка вживається після лапок): «Ет, хіба з вами серйозно поговориш? — гніваються уста, очі і брови доньки. — Відпочити вам треба, відпочити хоч кілька днів» (М. Стельмах). «Тримайся! — підбадьорила сама себе Кіра. — Будемо спостерігати далі...» (О. Копиленко). «Чекайте... — весело думав про себе Маковей. — Стану і я згодом таким воякою, як і наші полкові «вовки...» (О. Гончар). «Товаришу листоноша, — сказав тоді й артист. — Тоді дозвольте мені мати честь — бути вашим добрим знайомим» (Ю. Яновський).

Примітка 1. Якщо слова автора вклинюються в пряму мову в середині окремого речення, то все оформлюється майже так само, тільки після першої частини прямої мови ставиться кома й тире, після слів автора також уживаються кома й тире, а далі друга частина прямої мови пишеться з малої літери: «Там, де треба, — повчав він нас, — буде вжито відповідних заходів, а там, де спокійно, нема чого бити на сполох» (І. Муратов).

Примітка 2. Ці розділові знаки ніяк не залежать від того, що на тому місці, де слова автора розірвали пряму мову, можуть у реченні вживатись інші розділові знаки: «Боже мій, — дивлячись на нього, подумав я, — до чого ж у мене гарний і добрий товариш» (Є. Гуцало).

4. Якщо слова автора вживаються в середині прямої мови й умовно діляться на дві частини, причому одна частина слів автора стосується першої частини прямої мови, а друга частина слів автора — другій частині прямої мови, то після слів автора ставиться двокрапка й тире, а друга частина прямої мови пишеться з великої літери (до речі, слова автора в такому випадку можуть

належати або одній особі, або різним): «Добрий день! — привіталася вчителька, а потім додала: — Сьогодні ми пишемо контрольну роботу». «І звідки він [А. Малишко] отакий голосистий? — запитував з неприхованою гордістю за свого учня Павло Григорович, і сам відповідав, усміхаючись: — Випурхнув з пісні!» «Розпрягайте, хлопці, коней, — чулося від річки, але чийсь дужий голос від крайньоїхати перекривав пісню: — А чи не пора, дівочки, додому?» Примітка 1. Не виділяється лапками пряма мова тоді, коли немає точної вказівки, кому вона належить: У народі мовиться: гість жаданий — перший день, бажаний — другий день, терпимий — на третій, зайвий — на четвертий, а вже десь на п'ятий чи шостий — стає нестерпним, вже чорт йому рад (Ю. Збанацький). Кажуть: успіх або провал реклами залежить від правильно обраної стратегії й тактики рекламних заходів. Або: Кажуть, брехня — мов куля зі снігу: що далі котиться, то більшою стає.

Примітка 2. Не беруться в лапки близькі до прямої мови речення, що становлять повідомлення в періодичній пресі; слова, які вказують на джерело повідомлення. Ці конструкції виділяються комами: Нещодавно на поверхні Сонця, повідомляють американські ЗМІ, зафіксовано потужний вибух (3 газети).

Якщо пряма мова вживається в середині авторських слів або після неї ще продовжується речення, то:

а) після прямої мови ставиться кома, коли цього вимагає контекст: Казав пан: «Кожух дам», та й слово його тепле (Народна творчість);

б) тире ставиться, якщо пряма мова має на кінці знак питання, знак оклику або три крапки: Та й дивлюсь нишком, чи не пізнаю його [Чайченка] де, — коли чую: «Ой мені лишенько!» — жахнулася Катря обік мене. Оглянулася я: «Що тобі?» — питаю (Марко Вовчок).

Лапки, що виділяють якесь слово або кілька слів у кінці прямої мови, зберігаються перед зовнішніми закритими лапками тоді, коли між ними стоїть знак оклику чи знак питання: Студента запитали: «Чи прочитав ти працю В. О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям?»»

Якщо в кінці такого речення вживається крапка чи три крапки, то замість двох пар лапок речення закривають одні лапки: Юнак відповів: «Так, але, крім цього, я познайомився з «Листами до сина».

Примітка 1. Якщо знак питання, знак оклику, три крапки стоять перед закритими лапками (не обов'язково лише в реченнях з прямою мовою), то після лапок ті самі знаки не повторюються; неоднакові ж знаки можуть, залежно від змісту, ставитися одночасно й перед закритими лапками, і після них: Чи знайомі ви з романом Герцена «Хто винен?» Але: Невже ти не чув, як кликали: «До зброї, громадяни!»?

Примітка 2. Якщо в кінці прямої мови вживається назва твору, у якій є знак оклику, знак питання або три крапки, то після лапок ще ставиться крапка в кінці неокличного розповідного чи спонукального речення: Аналізуючи лірику Лесі Українки, О. Гончар пише: «Свою ж вдачу, свої власні настрої, мабуть, найповніше поетеса виповідала в таких віршах, як «Гетьте, думи, ви, хмари

осінні!», або в циклі «Невільничих пісень», або в поезії «Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила...».

Діалог складається із реплік. Репліка — це одне чи кілька речень, сказані по черзі кожним учасником діалога. При репліках слова автора часто бувають відсутні.

Мама? — лунає в трубці рідний, змінений відстанню голос. — Це Андрій. Дзвоню з Житомира. В мене все гаразд.

Як ви зіграли? — питаю.

Нормально. Виграли з сухим рахунком. Ми їм закинули п'ять м'ячів.

Ти забив гол?

Я грав тільки в другому таймі. Забив четвертий м'яч.

Як ти грав?

Нормально... (Є. Гуцало).

Розділові знаки в діалозі ставляться майже так само, як і при прямій мові.

Тільки кожна репліка починається з абзацу й перед нею ставиться тире, а слова автора оформлюються, як і при прямій мові:

У зоопарку Мишко побачив павича й каже матері:

Мамо, глянь, курка розцвіла! (Народні усмішки). Крім цього, можливі такі варіанти:

1. Якщо кілька реплік подано в рядок, без вказівки, кому вони належать, то кожна репліка береться в лапки, а між репліками ставляться тире: «Позич мені сто карбованців». — «На жаль, у мене тільки десять». — «Нічого. Позич десять, а дев'яносто будеш винен». «Як ваші нові сусіди?» — «Нестерпні». — «Чому, галасливі?» — «Навпаки, так тихо говорять, що нічого підслухати не можна» (Народні усмішки).

Подібні репліки можна відтворювати інакше: перед першою реплікою ставиться тире й вона записується без лапок, так само без лапок подається кожна непарна репліка, а кожен парну варто брати в лапки, при цьому тире між репліками зберігаються: — Куме! — «А що?» — Чого ви так посоловіли, як би вам ексекUTOR приснився? — «Е... та моя...» — Що, баба? — «Атож, новий горщик розбила». — Ігі, то вам горщика так жаль? — «Та горщика ні, тільки голови...» — Ваш собака, дядьку, вкусив мене. — «Ти, мабуть, дражнив його або вдарив?» — Ну що ви, я тільки підняв його, щоб погладити. — «Як же ти його підняв?» — За хвіст (Народні усмішки).

У драматичних творах чи стилізаціях під них для того, щоб указати, хто саме говорить, ставиться ім'я або прізвище чи якась інша назва діючої особи:

Прокурор. За вчинену панові шкоду [селянин украв із панського лісу в 'язанку хмизу] прошу покарати п'ятдесятьма палицями. Адвокат. Я б просив обійтись на перший раз двадцятьма палицями.

Пам'ятка

1. Пряму мову записуємо з великої літери й беремо з обох боків у лапки. Після слів автора ставимо двокрапку. Слова автор після прямої мови записуємо з малої літери.

2. Якщо слова автора стоять усередині прямої мови, то можливі три варіанти розділових знаків:

«П, — а,— п». «П,— а.— П». «П,— а: — П».

